

**დამხმარე მეურნეობის მიღვაძაღი დარბები
სამცხე-ჯავახეთში
(თევზჭერა ოჩხეთი)**

სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობაში თევზჭერა, როგორც დამხმარე მეურნეობის ერთ-ერთი დარგი, უძველესი დროიდანვე იყო ცნობილი. “მეთევზეობის დაწინაურებას ხელს უწყობდა ბუნებრივი პირობები. ჯავახეთის ტბები, სამცხის წყალუხვი მდინარეები და შავშეთ-კლარჯეთის ხევ-ღელეები შესანიშნავ გარემოს ქმნიდა მეთევზეობის განვითარებისათვის“ [ბერიძე, 2005:3]. ლ. მირიანაშვილი ფიქრობს, რომ „მეთევზეობას საქართველოში არც ერთი კუთხის (გარდა ზღვისპირა ლახეთისა) სამეურნეო ყოფაში წამყვანი ადგილი არასდროს სჭერია, მაგრამ მეთევზეობის კულტურა საკმაოდ მაღალ დონეზე იდგა, რასაც ადასტურებს თევზსაჭერ ხერხთა და საშუალებათა სიძველე და მათი მრავალფეროვნება“ [მირიანაშვილი, 1981:52]. მ. ბერიძის მართებული შენიშვნით კი, „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი დაკთრის“ მონაცემები ადასტურებს, რომ მეთევზეობა მესხეთში მეურნეობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი დარგია. ამიტომაც არის მეთევზეობის კულტურა საკმაოდ მაღალ დონეზე. მესხეთის დაწინაურება მეთევზეობაში მრავალმა ფაქტორმა განაპირობა“ [ბერიძე, 2005:6].

თუ რამდენად მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა მეთევზეობას, კონკრეტულად კი ოჩხით თევზჭერას სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობის ეკონომიკაში, ოჩხის ჩხრეკის დაწყებამდე მცირეოდენი პურობისას მონაწილე უფროსი კაცის მიერ წარმოდგენილი პირველი სადღეგრძელოდანაც ნათლად ჩანს. იგი სასმისს აიღებდა ხელში, პირით აღმოსავლეთისაკენ დადგებოდა და დაილოცებოდა: „ღმერთო მიეცი ბარაქა ამ ოჯახს, არ გამოედიოს თევზი ოჩხეში, საქონელი - ახორში, ბავშვები - აკვანში“ [ქუქიშვილი, 1997:60-61].

საოჯახო კვების ყოველდღიურ რაციონში საკმაოდ დიდი ადგილი რომ ეკავა თევზს და თევზისაგან დამზადებულ კერძებს, ამაზე ნათლად მეტყველებს ხალხური ლექსი:

„მე ჯავახეთს რა მიშავდა,
მთვარე იდგა მზესავითა,
კალმახი და ქარის პური,
წინ მეყარა ბზესავითა.“

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ბუნებრივია, სამცხე-ჯავახეთის მოსახლეობა თევზჭერის მრავალ ხერხსაც იცნობდა. ერთ-ერთ მეტად გავრცელებულ საშუალებას წარმოადგენდა ოჩხე, რომელიც მეოცე საუკუნის 70-იან წლებამდე ძირითადად სამხრეთ საქართველოსა და შუა ქართლის ნაწილში, კერძოდ მტკვრის ხეობაში (სოფელ მირაშხანიდან მცხეთამდე), იყო გავრცელებული. მ. ბერიძის მითითებით, „ოჩხე ბევრგან გვხვდება მტკვრის მონაკვეთის სახელთა შემადგენლობაში: ხიზაბავრის ოჩხეები, ხერთვისის ოჩხეები, მინაძის ოჩხეები და სხვ... იყო საგვარეულო ოჩხეებიც“ [ბერიძე, 2005:21].

ოჩხე მდინარეში ქვით მრგვლად ამოშენებული ორმოს ფორმის ნაგებობას წარმოადგენდა, რომლის სიღრმე დაახლოებით 1,5-1,7 მ., ხოლო სიგანე (წრიული გარშემოწერილობა) 1,4-1,5 მეტრი იყო. მას მდინარეში, ნაპირიდან 2-3 მეტრის დაშორებით, თავთხელ (თავთხელი-, თხელი, არაღრმა ადგილი მდინარეში, ფონი“ [ორბელიანი, 1949:235]) და ჩხერალ (მოსახლეობის გადმოცემით, ჩხერალი მდინარის ისეთი ადგილია, სადაც წყალი სწრაფად და თავთხელად მოედინება. ასეთ ადგილას თევზს უჭირს ქვის ქვეშ თავის შეფარება და ეძებს მყუდრო ადგილს [იველაშვილი, 1979]) ადგილას აგებდნენ.

ოჩხეს შემდეგნაირად აგებდნენ: იენისის ბოლოს - აგვისტოს დასაწყისში წყალი რომ „დაჯდებოდა“- მდინარის ადიდება რომ აღარ იყო მოსალოდნელი, მდინარის ფსკერზე წყალში, ნაპირიდან 2-3 მეტრის დაშორებით, ამოთხრიდნენ დაახლოებით 2 მეტრის სიღრმისა და 1,5 მეტრი სიგანის მრგვალ ორმოს. მისი კედლის ნაპირს - წყლის სიმაღლეზე ქვების ორპირი წყობით დაახ. 40-49 სანტრიმეტრის სიგანის კედელს ამოაშენებდნენ. ქვებს შორის ღრიტოდ დარჩენილ ცარიელ ადგილებს კი ქვიშითა და სილით ამოქოლავდნენ. კედლის მშენებლობა იქამდე გრძელდებოდა, ვიდრე წყლის ზედაპირამდე არ მიადწევდა და კარგად არ გამოჩნდებოდა. ქვის კედელს წყლის შედინების მიმართულებითა და გადინების მიმართულებით დაახ. 0,5 მეტრის სიგანეზე წყლის დინებისათვის ღიად ტოვებდნენ, რომლებსაც შესაბამისად ზედა კარს ანუ სატვინესა და ქვედა კარს უწოდებდნენ.

ოქტომბრის თვეში ორმოს სილისაგან გაწმენდნენ-გამოასუფთავებდნენ და მდინარის პირამდე ქვებით ამოავსებდნენ, ოჩხეში ჩასაყრელად მსუბუქ და ხშირ ნასვრეტებიან ქვებს არჩევდნენ, როგორც კარგ „ჰაერგამტარს“. ქვებს ისე ჩააწყობდნენ, რომ მათ შორის რაც შეიძლებოდა მეტი სიცარიელე დარჩენილიყო თევზის დასაბუდებლად, მთხრობელთა გადმოცემით: „რადგან თევზი სიცივეში ეძებს მყუდრო, თბილ და მოფარებულ ადგილს, ასეთს კი ოჩხე წარმოადგენდა, ამიტომ მასში დიდი რაოდენობის თევზი შედიოდა და იბუდებდა. გარდა ამისა, ოჩხეში თევზის შესვლის ერთ-ერთი მიზეზი ყინულიც იყო. როცა მტკვარი გაიყინება, მოაქვს ყინულის ნატყეხები, რომელიც თევზის კანს ჭრის - სერავს. ამიტომ ის თბილ მყუდრო მოფარებულ ადგილს ეძებს. ასეთი კი მდინარის ფსკერზე ნახევრად მიწაში ჩადგმული ოჩხე იყო, რომელიც უფრო თბილი და მყუდრო იყო, ვიდრე ბუნებრივად მოფარებული ადგილი“ [იველაშვილი, 1979].

განსახდერულ დროს ხდებოდა ოჩხედან თევზის ამოღება. ამ პროცესს მოსახლეობა „ოჩხის ჩხრეკას“- „ოჩხის გახსნას“ უწოდებდა და დღესაც უწოდებს. ოჩხეს ჩხრეკდნენ ძირითადად დეკემბრის ბოლოსა და იანვრის დასაწყისში, რადგან ამ პერიოდში ძლიერი ყინვებია, ალაგ-ალაგ მდინარე მტკვრის ზედაპირი ყინულითაა დაფარული და თევზი მყუდრო - მოფარებულ ადგილს აფარებს თავს.

ჩხრეკის დღეები ხშირად ძველი სტილით ახალი წლის (სამცხე-ჯავახეთში გასული საუკუნის 60-იან წლებამდე მოსახლეობა ახალ წელს ძველი სტილით აღნიშნავდა) წინა დღეებს ემთხვეოდა, რადგან ყველა ოჯახი ცდილობდა საახალწლო სუფრაზე ახალი თევზი ჰქონოდა, ვისაც ოჩხე არ ჰქონდა, ის სხვისაგან ყიდულობდა ოჩხის თევზს. ოჩხის პატრონი თუ თევზს ბლომად ამოიღებდა, ადგილზევე ყიდდა საკმაოდ ხელსაყრელ ფასად.

ოჩხეს ჩხრეკისათვის საჭირო იყო 5-6 კაცი. მათ საქმე განაწილებული ჰქონდათ და შესაბამისი სახელითაც მიმართავდნენ: „გოდრის კაცი“, „კედლის კაცი“ და ა.შ., ვისაც რა ეხერხებოდა. გოდრის კაცის მოვალეობას შეადგენდა წყლის შესასვლელი კარის ამოშენება - ამოქოლვა ისე, რომ თევზი არ გამძვრალიყო; აგრეთვე ქვედა კარებში გამზადებული ოჩხის სპეციალური გოდრის ჩადგმა და დარჩენილი ცარიელი ადგილების თივით ამოვსება. კედლის კაცების საქმე იყო

წყალში ოჩხის ქვის კედლების გარსშემოვლა და ქვებს შორის დარჩენილი ცარიელი ადგილების თივით ამოქოლვა. როდესაც კედლებსა და ორივე კარებს “ამოქოლავდნენ,” ოჩხის პირზე ორ გრძელ ფიცარს ან მსხვილ კეტს გასდებდნენ, მასზე დასდებდნენ წნელით მოქსოვილ ჩელტს, ერთი კაცი მასზე დაწვებოდა და ქვის ამოყრას დაიწყებდა. დიდი სიცივეების გამო, მას ამ საქმეში რიგ-რიგობით სხვები ენაცვლებოდნენ. როდესაც ჩელტიდან ხელით ვეღარ ჩასწვდებოდნენ, ქვებს სპეციალური ამოსაღები ბარ-თოხით იღებდნენ. თუ ეს იარაღი არ ჰქონდათ, მაშინ ერთი რომელიმე იქ მყოფი მამაკაცი წელს ზემოთ ტანსაცმელს გაიხდიდა-გაშიშველდებოდა, ჩადგებოდა ოჩხეში და ის განაგრძობდა ქვების ამოღებას. ცოტა ხნის შემდეგ მას სხვა ენაცვლებოდა, წელიდან ამოსული კი იქვე დანთებულ ცეცხლს ეფიცებოდა და შრებოდა. ასე გრძელდებოდა, ვიდრე ოჩხის ორმოდან ყველა ქვას არ ამოიღებდნენ.

ქვების ამოღებას იმ კარების მხრიდან იწყებდნენ, სადაც გოდორი იყო ჩადგმული, რათა თევზისთვის ადგილი გათავისუფლებულიყო და დამფრთხალი თევზი გოდრისაკენ წასულიყო.

როდესაც ორმოდან ქვების ამოღებას იწყებდნენ, დამფრთხალი თევზი გასასვლელს ეძებდა, ქვედა კარებში ჩადგმულ გოდრის პირს აწყდებოდა და მასში გადადიოდა. გოდორს ვიწრო ბოლოში წამოცმულ-მიმაგრებული ჰქონდა ტომარა. იმ შემთხვევაში, თუ ტომარა გაივსებოდა, გოდრის კაცი ყურადღებით იყო, მას მოხსნიდა და ახალს გაუკეთებდა.

ინფორმატორთა გადმოცემით, „გოდრის კაცი, კედლის კაცი თუ ქვის ამომყრელები თითოეული მათგანი მუშაობის პროცესში ხელით რა რაოდენობის თევზსაც დაიჭერდა, ეს მისი საკუთრება იყო და მასში ოჩხის პატრონი ვერ შეეცილებოდა. ოჩხის მეპატრონისა მხოლოდ გოდორში გადასული თევზი იყო. ოჩხის ჩხრეკის დამთავრების შემდეგ პატრონი ამ დამხმარე ხალხს გასამრჯელოს სახით გარკვეული რაოდენობის თევზს აძლევდა“ [იველაშვილი, 1979].

ოჩხის ჩხრეკა შეუძლებელი იყო სპეციალურად ამ საქმისადმი დაწესებული გოდრის გარეშე. გოდორი წვრილი წკნელები-საგან მოქსოვილი დაახლოებით ერთი მეტრის სიგრძისა და ერთ მხარეს - თავში სიგანით 0,5-0,6 მეტრის კონუსის ფორმის სპეციალური კალათა იყო, რომელიც ბოლოში (ძირში) დაახლოებით 10-12 სანტიმეტრის დიამეტრის მქონე ღიაობით ბოლოვდებოდა. გოდრის თავი გადაქსოვილი იყო და შუაში დატა-

ნებული ჰქონდა 10-15 სანტიმეტრის დიამეტრის ხერელი, საიდანაც თევზი გოდორში გადადიოდა. გოდორის თავი ისე იყო გადაქსოვილი, რომ პირიდან შესული თევზი უკან ვეღარ ამოვიდოდა. იგი მხოლოდ ბოლო გასასვლელიდან თუ გავიდოდა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ოჩხის ჩხრეკვის დაწყებამდე სატვინეს მთლიანად ამოქოლავდნენ, ხოლო ქვედა კარებში (საიდანაც წყალი გადიოდა) გოდორს ჩადგამდნენ ისე, რომ გადაქსოვილი განიერი თავი ოჩხის შიდა სივრცეში იყო მოქცეული. მის შუაში დატანებული ღიობის მეშვეობით ჩხრეკის დროს დამფრთხალი თევზი გოდორში გადადიოდა. გოდორიდან თევზი რომ არ გაქცეულიყო, ვიწრო ბოლოში ხის საცობს უკეთებდნენ. ოჩხეში თევზი თუ დიდი რაოდენობით იყო და გოდორი გაივსებოდა, გოდორის კაცი ძირზე ტომარას წამოაცვამდა, საცობს მოხსნიდა და თევზი გოდორიდან ტომარაში გადავიდოდა. დაცარიელებულ გოდორს ძირზე კვლავ საცობს გაუკეთებდნენ და თევზჭერა გრძელდებოდა.

ოჩხეში შეიძლება თევზი დიდი რაოდენობით ყოფილიყო. ერთი მხრივ, ეს დამოკიდებული იყო მის სიდიდეზე და ადგილმდებარეობაზე; მეორე მხრივ, ამინდზე: „რაც უფრო მაგარი ყინვები იყო, მით უფრო იმედი გექონდა, რომ ოჩხეში დიდი რაოდენობის თევზი დაიბუდებდა“- აღნიშნავდნენ ინფორმატორები [იველაშვილი, 1979]. ოჩხეში თუ კალმახი დაიბუდებდა, იქ სხვა თევზი აღარ შევიდოდა, რადგან კალმახი მათ ჭამდა.

ოჩხეში ძირითადად ერთი ზომის, დაახლოებით 15-20 სანტიმეტრის სიგრძის, ერთი სახეობის თევზი „ოჩხური“ იბუდებდა. შეიძლება იქ მოხვედრილიყო „ლურჯაც“, „ციმორაც“ და „ნაფოტაც“, მაგრამ ეს იშვიათად ხდებოდა.

ოჩხის პირველი ჩხრეკის შემდეგ შეიძლება კვლავ ჩაეყარათ მასში ქვები და გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ, ასე იანერის ბოლოს, ხელახლა მეორედ ეჩხრიკათ. მაგრამ შეიძლება ითქვას, რომ ეს იშვიათად ხდებოდა, რადგან ხალხის გადმოცემით, წყალკურთხევის შემდეგ ყინული უკვე „ტყდებოდა“ - ისეთი ყინვები აღარ იყო და თევზს აღარ სჭირდებოდა მყუდრო ადგილის მოძებნა.

როგორც მასალებიდან ირკვევა, წარსულში ოჩხეში დაჭერილი თევზი ოჯახის ეკონომიკური შემოსავლის ერთ-ერთ დამატებით წყაროს წარმოადგენდა. მთხრობელთა გადმოცემით, „ოჯახში ძმების გაყრა-გაყოფის დროს ოჯახს მდინარე მტკვარზე თუ ოჩხე ჰქონდა, ისიც გასანაწილებელ უძრავ ქო-

ნებათა ნუსხაში შედიოდა. ასე მაგალითად: სოფელ გელსუნ-
დაში ერთ-ერთ ოჯახში სამი ძმა რომ გაიყარა, ქონება სამ
ნაწილად (გასაყრელი ძმების რაოდენობის მიხედვით) გაყვეს;
მიწა და ბაღი ორ წილად, ხოლო ოჩხე მესამე წილად ჩათ-
ვალეს. წილისყრით ერთ-ერთ ძმას საოჯახო ქონებიდან უძრავი
ქონების სახით მხოლოდ ეს ოჩხე ერგო, რომელიც არც
ერთ წელიწადს არ ცდებოდა და მისი პატრონი ჩხრეკის სე-
ზონზე 20-30 ფუთ (ერთი ფუთი არის 16 კილოგრამი) თევზს
იღებდა“ [იველაშვილი, 1977]. რა თქმა უნდა, ოჯახი მას ყიდდა
ფულად, ან ცვლიდა სხვა საჭირო პროდუქტებზე.

მდინარე მტკვარზე საკუთრებაში მრავლად ჰქონდათ ოჩხეე-
ბი სოფელ ზედა თმოგვის, გოგაშენის, ხიზაბავრის, საროს,
ტობის მოსახლეობას. ოჩხე ოჯახის უძრავ ქონებას მიეკუთვნე-
ბოდა და, როგორც აღვნიშნეთ, ძმების გაყრის დროს მასაც
ისევე ინაწილებდნენ, როგორც, მაგალითად, მიწასა თუ პირუ-
ტყვეს. მთხრობელთა გადმოცემით, ერთი ოჩხე თავისი ღირებუ-
ლებით უღელი ხარის ტოლფასი იყო [იველაშვილი, 2000:192].

სოფელ საროში თითქმის ყველა ოჯახს ჰქონდა მდინარე
მტკვარზე ოჩხე გამართული და სპეციალურად ყარაული ჰყავ-
დათ გამოყოფილი, რომელიც ოჩხეებს დარაჯობდა, რომ
ვინმეს განზრახ რომელიმე ოჩხე არ დაზიანებინა ან ოჩხის
სიახლოვეს ბადით თევზაობით თევზი არ დაეფროთხო. 100
წლის სიმონ ლონდარიძის დიდ გაუყრელ ორმოც სულიან
ოჯახში ხუთ დაცოლშვილებულ ძმას მდინარე მტკვარზე ხუ-
თი ოჩხე ჰქონდა. ინფორმატორის ინფორმაციით: „ჩხრეკის სე-
ზონზე თითოეულიდან სულ ცოტა ექვსი ფუთი თევზი მაინც
ამოდიოდა და იქვე, ოჩხეზე ვყიდდით, ხერთვისელები ყიდუ-
ლობდნენ ცოცხალ - ცოცხალ ოჩხურს. როდესაც გავიყარენით
- ცალკე გავედით საცხოვრებლად, ყოველ განაყარს ერთი
ოჩხე ერგო“ [იველაშვილი, 1977].

მტკვარზე ოჩხით თევზჭერა ეკონომიურად მომგებიანი რომ
არ ყოფილიყო, თურქეთის ხელისუფლება საგანგებო გადასახ-
ადს არ შეაწერდა იმ სოფლებს, რომლის მოსახლეობასაც ოჩ-
ხეები ჰქონდა მტკვრის ხეობაში. „გურჯისტანის ვილაიეთის
დიდი დავთრის“ მიხედვით, თევზჭერისათვის გადასახადი შე-
წერილი ჰქონდა შემდეგ სოფლებს: ხიზაბავრას, ნიჯგორს,
საროს, ზედა თმოგვს, გოგაშენს, ხერთვისს და ა. შ. [გურ-
ჯისტანის, 1941].

თუ უფრო ადრე არა, მეცხრამეტე საუკუნიდან მაინც, მტკვრის ხეობის ოჩხურ თევზს საკმაოდ ფართო საბაზრო ღირებულება ჰქონია. იმ პერიოდის წერილობითი მონაცემებით მტკვრის ხეობიდან, კერძოდ ახალციხის მხრიდან საპალნეებით გაჰქონდათ „ცივად მოხარშული ოჩხური თევზი ბორჯომისაკენ, ხაშურსა, ქუთაისსა და თბილისში, ასევე სხვა გუბერნიებშიცა და ევროპისკენაც, სადაც კარგ ფასში იყიდებოდა“ [კობტონიშვილი, 1894]. თევზის შემსყიდველები ჩამოდიოდნენ და ოჩხის ჩხრეკის დროს ადგილზე ყიდულობდნენ [იველაშვილი, 1979].

ოჩხით თევზჭერაში განსაკუთრებით დახელოვნებულია სოფელ ტობის მოსახლეობა (ტობელები 1944 წელს გადაასახლეს სოფელ წყორძაში და ტობა დღეს ნასოფლარია). ამაზე მეტყველებს ხალხური ლექსი:

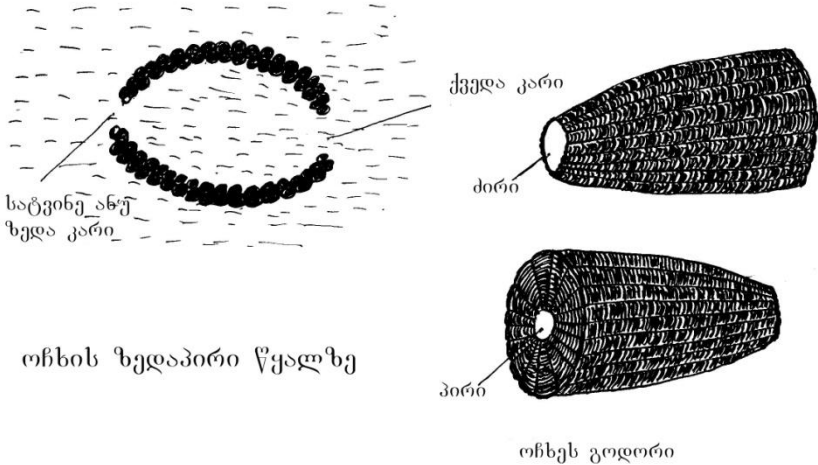
„პური - კლდეს, ღვინო - ბოგასა,
თევზი მე მთხოვე ტობასა.“

ზემონათქვამის დასტურია დღემდე შემორჩენილი გამონათქვამიც, კერძოდ, ამა თუ იმ ოჯახში როცა ახლად დატყერილ „ცოცხალ“ თევზს მოსახარშად ადუღებულ წყალში ჩაყრიან, ამბობენ „ცოდო ტობელებსაო“ (იველაშვილი, 1977).

შეიძლება ითქვას, რომ ჩვენს ხელთ არსებული წერილობითი წყაროებისა და ეთნოგრაფიული მასალების ურთიერთშეჯერება ნათლად გვიჩვენებს, თუ წარსულში სამცხე-ჯავახეთის იმ სოფლების (გოგაშენი, ზედა თმოგვი, სარო, ხიზაბავრა, მინაძე და ა. შ.) მოსახლეობის იმ ნაწილში, რომელსაც მტკვრის ხეობასთან ტერიტორიული შეხება ჰქონდა, ოჩხით თევზჭერის მეტად მაღალი დონე არსებობდა. ეს კი შეპირობებული იყო იმ ფაქტით, რომ დამხმარე მეურნეობის ეს ერთ-ერთი საინტერესო დარგი, მოსახლეობის ეკონომიური შემოსავლის მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენდა.

სამწუხაროდ, XX საუკუნის 70-80-იანი წლებიდან, როდესაც უწყურადღებობის გამო მდინარე მტკვარში ბრაკონიერებმა ქიმიური შხამქიმიკატებით, დინამიტის აფეთქებითა თუ ელექტროდენის გამოყენების მეშვეობით დაიწყეს ბარბაროსულად თევზის მოპოვება, მდინარეში თევზის რაოდენობამ თანდათანობით იკლო (მთელი რიგი ჯიშები საერთოდ გაქრა). ასეთ ვითარებაში ბუნებრივია, ოჩხის გაკეთებამ ახრი დაკარგა, რადგან მასში თევზი ნაკლებად შევიდოდა და თუ შევიდოდა, პატრონი დაზღვეული არ იყო ბრაკონიერებისაგან ღამით ოჩ-

ხეში დინამიტის აფეთქებითა თუ დენის გამოყენებით თევზის მოპარვისაგან. ყოველივე ამან კი გამოიწვია ის, რომ მეურნეობის ეს დამხმარე, მაგრამ მეტად ორიგინალური თევზჭერის საშუალება მიღვევადი გახდა და დღეს გაქრობის პირზეა მისული (შეიძლება ითქვას ფაქტიურად უკვე გამქრალია).

ონხის ზედაპირი წყალზე

გამოყენებული ლიტერატურა:

ბერიძე, 2005 - მ. ბერიძე, მებაღეობა, თევზები, სახელები, ახალციხე, 2005.
 გურჯისტანის ვილაიეთის დიდი დათარი, 2, თბ., 1941.
 იველაშვილი, 2000 - თ. იველაშვილი, ოჯახის ეკონომიკური საფუძველი სამხრეთ საქართველოში//ასპინძა სამცხისა და ჯავახეთის საზღვარზე, ახალციხე, 2000.
 იველაშვილი, 1977 - თ. იველაშვილი, 1977 წლის სამცხე-ჯავახეთში მივლინების მასალები, რვ. 1.
 იველაშვილი, 1979 - თ. იველაშვილი, 1979 წლის სამცხე-ჯავახეთში მივლინების მასალები, რვ. 4.
 კოპტონიშვილი, 1894 - ვ. კოპტონიშვილი, შენიშვნები ახალციხის მაზრის ქართველების შესახებ, გაზ. "ივერია," 1894, 23.
 მირიანაშვილი, 1981 - ქ. მირიანაშვილი, მეთევზეობის შესწავლისათვის საქართველოში (თევზჭერა ონხეს

საშუალებით) // “მასალები საქართველოს ეთნოგრაფიისათვის“, 21, თბ., 1981.

ორბელიანი, 1949 - სულხან-საბა ორბელიანი, სიტყვის კონა, თბ., 1949.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, თბ., 1986.

ქუქჩიშვილი, 1997 - ზ. ქუქჩიშვილი, ჯავახეთის სოფელ ხიზაბავრის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული საკითხები//“მესხეთი 1,“ ახალციხე, 1997.

МИЭБГЗК ტ. 3, ნაწ. 2, 1886.

Tina Ivelashvili

DECREASING FIELDS OF SUBSIDIARY FARMS IN SAMTSKHE –JAVAKHETI REGION (Ochkhe)

Summary

Fishing as the subsidiary industry has been well known among the inhabitants of Samtskhe-Javakheti since ancient times. The natural environment, waterfull rivers and lakes of Samtskhe-Javakhetii and mountainious regions of Shavshet-Klarjeti, formed excellent conditions for developing the fishing farming.

Both written sources and ethnological materials clearly show that high level of fishing was developed in the villages of Samtskhe-Javakheti (Gogasheni, Zeda Tmogvi, Saro, Khizabavra, Minadze) Ochkhe fishing was highly developed in the part of the region where the inhabitants lived near the Mtkvari river as this interesting field of subsidiary farming was the most important economical income for the inhabitants of those territories.

Unfortunately from the 70-80s of the XX century, the poachers started to use pesticides, electric shock and dynamite explosions for Barbaric fishing, as a result of this the number of fish in the rivers greatly decreased (moreover, some kinds of species wholly disappeared) So, it was no use of making Ochkhi, as people thought that no fish would enter it. And if fish entered, inhabitants had no guarantee, safe insurance against the poachers' activities like fish stealing, using dynamite explosion or electric shock. These are the reasons why this original fishing method is threatened to disappear.